

Izvor in razvoj človeka

Razvojni nauk nas uči, da živi svet, ni bil vedno tak kot danes. Tako kot so se rastlinske in živalske razvijale iz preprostejših prednikov, tako je tudi človek pri svojem razvoju prehodil zelo dolgo pot.

Ko je eden največjih naravoslovcev vseh časov **Charles Darwin** končeval svoje znamenito delo »Nastanek vrst« leta 1859, je na koncu knjige zapisal: Luč bo posijala na izvor človeka in njegovo zgodovino.

Karl Linne, že pred 200 leti uvrstil človeka med duševno najvišje razvite živali, med prvake ali primata, kamor štejemo polopice in opice. Na podlagi okamnin in telesnih značilnosti človečnjakov je znanost dognala, da prvaki izvirajo iz sesalcev žužkojedov in le tam moramo iskati korenine človeškega rodovnika.

Prvaki so se usposobili za življenje na drevju. Ohranili so pet prstov in so dlan lahko obračali navzven in navznoter. To lastnost pa je večina sesalcev izgubila. Prvaki hodijo še s celim stopalom in palec na roki in nogi sta samostojno gibljiva, tako da se lahko z rokami in nogami oprijemljeta vej, saj pri plezanju ne uporabljata več krempljev, da bi jih zasajali v lubje.

Veji, ki vodita k današnjim zamorskim mačkam ter gibbonu in človeku podobnim opicam sta se ločili že v starem terciaru.

Najbolj značilna predstavnika prednikov človečnjakov sta **Prokonzul** in **Ramapitek**.

PROKONZUL

Če sežemo v čase 20 do 25 milijonov let nazaj, prvič naletimo na okamnine nekdanjih človeku podobnih opic. Najbolj znan predstavnik teh opic je bil Prokonzul iz vzhodne Afrike. Velik je bil približno toliko kot šimpanz. Iz ostankov lobanje razberemo, da je bil obraz precej strm, nadočesni oboki so bili komaj nakazani in tudi čeljusti in podočniki niso bili najbolj razviti. Prokonzul ni bil dvonožec in se je šele prilagajal za življenje na drevju.

RAMAPITEK (Ramapithecus)

V boju za obstoj je bilo na odprtem stepskem ali savanskem ozemlju boljše za tiste, ki so se obdržali čim dalje pokonci. Lažje so prišli do hrane, prej so opazili sovražnika ali plen in prosta roka je lahko prijela za kamen ali palico za obrambo ali

napad. Okameneli ostanki iz obdobja očlovečenja, nekje med 20 in 8 milijonov let nazaj, so zelo redki. V Indiji in Keniji so iz tega obdobja izkopal ostanki spodnjih in zgornjih čeljusti in zob, ki so že imeli obliko zobnega loka in trdega neba. Človečnjaka so poimenovali Ramapitek, po indijskem božanstvu Rama. Najdeni deli so zelo podobni človeškimi zobem in čeljustim. Ramapitek je živel pred kakimi 14 milijoni let in postal prvi in najstarejši član v najplemenitejši družini človečnjakov ali hominidov.

Značilni predstavniki človečnjakov so **Avstralopitek**, **Homohabilis**, **Pitekantrop**, **Neandertalec** in **Kromanjonec**

AVSTRALOPITEK (*Australopithecus africanis*)

Je najstarejša veja človečnjakov in je bil na stopnji predljudi. Živel so v južni in vzhodni Afriki, nekje pred 4 do 1,5 milijona let. Najpomembnejša ugotovitev, ki so jo znanstveniki razbrali iz okamenin je bila ta, da so se Avstralopiteki že gibali pokonci kot dvonožci in imeli pri tem proste roke, ki niso bile več vezane na premikanje. Pokončna drža pa je tudi najpomembnejši pogoj za učlovečenje. Da so res hodili vzravnano nam pričajo kosti in oblika medenice, ki je bila nizka in široka ter okolčje, na katerega so se opirale kosti spodnjih udov, kakor tudi kosti stopal, ki so že bila prilagojena za hojo in nošenje telesa. Lobanja je bila majhna in obraz velik in gobčast. Čeljustnica je bila brez obradka, možgani pa majhni a dobro nagubani. Avstralopitek je živel v krdelih in se prehranjeval z gozdnimi sadeži, žuželkami, črvi in manjšimi vretenčarji. Ognja še ni poznal, kot orodje in orožje pa je uporabljal ostre konce dolgih antilopinih kosti ali pa neobdelane kamne in lesena palice.

HOMO HABILIS (Spreten človek)

Je živel pred približno 1,8 milijoni let v Afriki, kjer so v Keniji tudi našli prve ostanki te vrste in ga zaradi najdb že primitivno izdelanih orodij prištevamo v naprednejše in višje razvite oblike človečnjakov. Živel je v krdelih in je bil še zelo podoben avstralopiteku, le da je bil nekoliko večji. Zobje spretnega človeka so manjši in tudi celotna oblika zobovja je drugačna. Spodnja čeljustnica spretnega človeka se v velikosti in obliki razlikuje od avstralopitekove. Možganski del lobanje je znatno večji in bolje naguban. Noge so zelo podobne človeškimi, na rokah pa so še odkrili manjši in slabo razvit palec. Spreten človek naj bi bil nekakšen vezni člen med ramapiteki in pokončnim človekom.

PITEKANTROP (*Pithecanthropus*)

Ali človek - opica oziroma pokončni človek (*homo erectus*) je živel pred približno 1,6 milijona do pred 300.000 leti v vzhodni in severni Afriki, Evropi in jugovzhodni

Aziji, natančneje na otoku Javi v Indoneziji in v bližini Pekinga na Kitajskem, kjer so našli precej njegovih ostankov. Živel je v krdelih in je že znal uporabljati ogenj in izdelovati preprosta orodja in orožja. V višino je meril okoli 150 - 160 cm. Imel je nizko čelo z močnimi nadočesnimi oboki. Obrazni del z izredno močnimi čeljustmi brez obradka je še precej štrlel naprej. Možganski del je bil nekoliko večji kot pri avstralopiteku. Roke in noge so že popolnoma človeške in je hodil vzravnano, o čemer nas prepriča položaj zatilnične odprtine in stegnenica.

NEANDERTALEC (Homo sapiens neanderthalensis)

Neandertalec je bil še najbolj podoben pravemu človeku in ga razvrščamo v isto vrsto s pravim človekom. Živel je nekje pred 100 do 200 tisoč leti po celotni Evropi, v Severni Afriki in na Bližnjem vzhodu. Zbiral se je v preproste skupnosti in je znal uporabljati ogenj in izdelovati različno orodje in orožje in že imel preproste obrede. Klasični neandertalec je bil čokat, močan in visok 155 do 165 cm. Lobanja z močnimi nadočesnimi oboki je bila po obliki podobna pitekanthropovi, le da je bila bolj robustna in večja, predvsem možganski del. Lobanjska prostornina je bila celo večja kot pri današnjem človeku, zato pa je bil sprednji del možganov slabše razvit. Lične kosti so bile večje in so štrlele naprej in tudi zobje so bili močnejši. Čeljustnica je že imela nakazan obradek. Kosti rok in nog so bile robustne, stopala in dlani pa kratke in široke. Hrbtenica je ukočena, kot pri sedanjem človeku in je tako kot pitekanthrop hodil povsem pokonci.

Prehranjeval se je z lovom na divje živali, njihove kože pa uporabljal za preprosta oblačila. V začetku je živel na prostem, ko pa se je začela zaledenitev se je umaknil pred hudim mrazom v jame. Neandertalec je živel tudi v Sloveniji, saj so njegove ostanke našli v Betalovem spodmolu v bližini Postojne in drugih najdiščih na Krasu, pa tudi v Krapini (krapinski človek), naši sosednji državi Hrvaški.

KROMANJONEC

Kromanjonec je zgodnja oblika modernega človeka. Živel je v Severni Afriki in Bližnjem vzhodu, v Evropo pa je prišel pred približno 30.000 leti. Ime je dobil po kraju Cro Magnon v Franciji, kjer so ga tudi našli. Živel je v organiziranih skupnostih in nam je zapustil jamske risbe (Španija in Francija), kipce, reliefne podobe ter lično izdelano orodje in orožje, ne samo iz kamna, temveč tudi iz kosti in rogov.

Noži in strgalci za kože, konice za sulice in puščice so bile največkrat lepo okrašene z različnimi vzorci in risbami, kar priča o njegovi veliki sposobnosti. Prehranjeval se je z lovom na severne jelene, bizone, mamute, volkove, divje konje in jamske medvede ter z nabiranjem plodov in sadežev. Znal je že zanetiti ogenj v zelo hladnem podnebju. Zavijal se je v kože ubitih živali in prebival v skalnih votlinah. Po videzu je bil podoben današnjemu človeku. Imel je že povsem človeško podobo. Njegovo

čelo je bilo strmo in ravno ter obraz majhen. Na spodnji čeljustnici je zelo dobro izražen obradek.

Med najpomembnejšimi nahajališči ostankov kromanjonca moramo omeniti Potočko zijalko na Olševi, kjer je slovenski akademik Srečko Brodar našel preko 300 kamenih in več kot 130 koščenih orodij.

MODERNI ČLOVEK –homo sapiens

Moderni ali razumni pravi človek se je nekje pred 20.000 leti razširil po vsem svetu. Prvotno so bili lovci in nabiralci plodov, kasneje so postali nomadski živinorejci. Ko so se začeli ukvarjati s poljedelstvom, so začeli graditi prva naselja in kasneje države. Iz gline, bakra in bronca so izdelovali različne posode, orodja in orožja. Izum pisave je močno pospešil razvoj civilizacije in s tem tudi kulture in znanosti.

Ti in podobni moderni, sapientni ljudje so se za neandertalci naselili v jamah in tam preživeli ledeno dobo. V poledenem obdobju pa so prišli iz jam in se polagoma širili in v tisočletjih osvojili skoraj ves svet.

Darwinov preroški stavek, ki smo ga v začetku napisali, sedaj zapišemo tudi takole:
Luč je že posijala na razvoj človeka in njegovo zgodovino!

Viri:

- Velika ilustrirana otroška enciklopedija, Mladinska knjiga, 1998, Ljubljana
- Šolska enciklopedija, Svet narave, Mladinska knjiga, 1996, Ljubljana
- Internet google (www.Izvor in razvoj človeka .si)